

บทที่ 6

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การพัฒนาทางเศรษฐกิจเพื่อสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสร้างความกินดีอยู่ดี เป็นเป้าหมายหลักของทุกประเทศ สำหรับเครื่องมือที่ใช้วัดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ได้รับความนิยม นำมาใช้เป็นดัชนีวัดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ และในส่วนของ การวัดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาคก็เช่นกันดัชนีที่ใช้เป็นตัวชี้วัดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจนี้ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด GPP แต่จากการเร่งขยายความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมากเกินไป จะส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงปริมาณและคุณภาพของสิ่งแวดล้อมได้

ในการศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจกับสิ่งแวดล้อมในครั้งนี้ โดยใช้ตัวแปรของผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดที่แท้จริงต่อหัวแทนการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนแทนสิ่งแวดล้อม ก็เพื่อวิเคราะห์สภาพทั่วไปของการพัฒนาเศรษฐกิจ การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ สถานการณ์โดยทั่วไปของป่าชายเลน การเปลี่ยนแปลงปริมาณพื้นที่ป่าชายเลน รวมไปถึงมาตรการและกฎหมายป้องกันพื้นที่ป่าชายเลนในเขตประมงที่ 1

การวิเคราะห์ในครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์และประเมินค่าจุดเปลี่ยนของความสัมพันธ์ตามสมมติฐานของ Kuznets โดยได้แบ่งทำการศึกษาใน 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดระยอง จังหวัดจันทบุรี และจังหวัดตราด รวมทั้งศึกษาในภาพรวมของ 3 จังหวัดด้วย อีกทั้งยังได้ทำการประมวลความคิดเห็นจากกลุ่มตัวอย่างผู้นำชุมชน และผู้ประกอบการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำริมชายฝั่งในเขตประมงที่ 1 ถึงความรู้ทั่วไปด้านป่าชายเลนและความคิดเห็นเกี่ยวกับมาตรการและกฎหมายที่ได้มีการประกาศใช้ในพื้นที่ด้วย

ดังนั้นเพื่อให้สอดคล้องต่อการสรุปผลการวิเคราะห์จะแบ่งการสรุปผลการวิจัยออกเป็น 3 ข้อด้วยกัน เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อ 1 2 และ 3 ดังนี้

1. สรุปผลการศึกษาวิเคราะห์ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ในส่วนของการทบทวนกฎหมาย และมาตรการของภาครัฐที่กำหนดขึ้นเพื่อเป็นการควบคุมและรักษาคุณภาพป่าชายเลน ในพื้นที่เขต ประมงที่ 1 จังหวัดระยอง จันทบุรี และตราด

จากการศึกษาครั้งนี้พบว่ามีกฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าชายเลนที่สำคัญมีดังนี้

- 1.1 พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 (ฉบับแก้ไข)
- 1.2 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 (ฉบับแก้ไข)
- 1.3 พระราชบัญญัติสวนป่า พ.ศ. 2535
- 1.4 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504
- 1.5 มติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องกับป่าชายเลน โดยตรงและบางส่วน

ซึ่งจากการทบทวนมติคณะรัฐมนตรีพบว่าแนวทางการดำเนินงานในการบริหารจัดการทรัพยากรป่าชายเลนที่เฉพาะเจาะจงในพื้นที่เขตประมงที่ 1 จังหวัดระยอง จังหวัดจันทบุรี และจังหวัดตราด มีเพียง 1 ฉบับ คือ มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2533 เรื่องการพิจารณาแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินในพื้นที่ป่าชายเลนภาคตะวันออก โดยให้ความเห็นชอบเพื่อแก้ไขการบุกรุกที่ดินในพื้นที่ป่าชายเลนภาคตะวันออก โดยพูดถึงการเข้าไปใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าชายเลนในส่วนที่เป็นเขตอนุรักษ์ เขตเศรษฐกิจ ก และ ข ซึ่งในพื้นที่เขตเศรษฐกิจ ก และ ข ที่ได้มีการทำนา กุ้งหรือคั้นคูไว้ก่อนมีมติ ครม. เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2530 ให้สามารถเข้าไปทำประโยชน์ในพื้นที่ได้ และเพื่อเป็นการลดการบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลนเพื่อทำนา กุ้ง ควรมีมาตรการเสริมต่าง ๆ เช่น เพิ่มอัตราค่าธรรมเนียมการขออนุญาตพื้นที่ป่าสงวนเพื่อทำนา กุ้ง ส่งเสริมการเลี้ยงในกระชัง สนับสนุนด้านชลประทาน เพื่อป้องกันมิให้มีการละทิ้งพื้นที่เดิมแล้วบุกรุกพื้นที่ป่าแห่งใหม่

2. สรุปผลการศึกษาวิเคราะห์ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ในรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดที่แท้จริงต่อหัวกับความเสื่อมโทรมของพื้นที่ป่าชายเลน ในพื้นที่เขตประมงที่ 1 จังหวัดระยอง จังหวัดจันทบุรี จังหวัดตราด และในภาพรวมของทั้ง 3 จังหวัด ตามแนวคิดของ Kuznets ดังนี้

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนกับผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดที่แท้จริงต่อหัวของจังหวัดระยอง พบว่าทิศทางความสัมพันธ์ของอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนกับผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดที่แท้จริงต่อหัวมีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงข้ามและความสัมพันธ์ระหว่างอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนกับพื้นที่เลี้ยงสัตว์น้ำริมชายฝั่งมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันซึ่งเป็นไปตามข้อสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนความสัมพันธ์ของงบประมาณสนับสนุนในการดูแลรักษาป่าชายเลนกับอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนมีความสัมพันธ์กันในทิศทางเดียวกันซึ่งไม่เป็นไปตามข้อสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งอาจเกิดจากการไม่ให้ความสำคัญในการดูแลรักษาป่าชายเลนของประชาชนในพื้นที่ การเพิ่มงบประมาณสนับสนุนในการดูแลรักษาป่าชายเลนของจังหวัดระยอง จึงมีผลทำให้อัตราการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนลดลง

สำหรับการประเมินค่าจุดเปลี่ยนความสัมพันธ์ พบว่าในช่วงแรกของการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เมื่อผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดที่แท้จริงต่อหัวเพิ่มขึ้นมีผลทำให้อัตราการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนเพิ่มขึ้น และเมื่อมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดที่แท้จริงต่อหัวเพิ่มสูงขึ้นเป็น 2,692.89 บาท/ปี เป็นช่วงที่เกิดจุดเปลี่ยนโค้งแรกของความสัมพันธ์ตามสมมติฐานของ Kuznets และเมื่อผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดที่แท้จริงต่อหัวเพิ่มสูงขึ้นมากกว่านี้จะทำให้อัตราการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนลดลง แต่ภายหลังจากนั้นอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนจะเพิ่มสูงขึ้นอีกเมื่อผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดที่แท้จริงต่อหัวมีค่าสูงขึ้น ซึ่งอาจเกิดจากประชาชนเกิดการละเลยของหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ เอกชนและประชาชน

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนกับผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดที่แท้จริงต่อหัวของจังหวัดจันทบุรี พบว่าทิศทางความสัมพันธ์ระหว่างอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนกับพื้นที่เลี้ยงสัตว์น้ำริมชายฝั่งมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันซึ่งเป็นไปตามข้อสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนความสัมพันธ์ของอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนกับผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดที่แท้จริงต่อหัวมีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงข้ามไม่เป็นไปตามข้อสมมติฐานที่ตั้งไว้ และความสัมพันธ์ของงบประมาณสนับสนุนในการดูแลรักษาป่าชายเลนกับอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนมีความสัมพันธ์กันในทิศทางเดียวกันไม่เป็นไปตามข้อ

สมมติฐานที่ตั้งไว้ อาจเกิดจากการไม่ให้ความสำคัญกับป่าชายเลนของประชาชน การเพิ่มเงินงบประมาณของจังหวัดจันทบุรี จึงมีผลทำให้อัตราการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนลดลง

สำหรับการประเมินค่าจุดเปลี่ยนความสัมพันธ์ พบว่าเกิดจุดเปลี่ยนความสัมพันธ์ตามข้อสมมติฐานของ Kuznets ในช่วงแรกของการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เมื่อผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดที่แท้จริงต่อหัวเพิ่มขึ้นทำให้อัตราการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนเพิ่มขึ้น และเมื่อมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดที่แท้จริงต่อหัวเพิ่มขึ้นเป็น 411.11 บาท/ปี เป็นช่วงที่เกิดจุดเปลี่ยนโค้งแรกของความสัมพันธ์ และเมื่อผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดที่แท้จริงต่อหัวเพิ่มสูงขึ้นมากกว่านี้จะทำให้อัตราการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนลดลง แต่ภายหลังจากนั้นอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนจะเพิ่มสูงขึ้นอีกเมื่อผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดที่แท้จริงต่อหัวมีค่าสูงขึ้น ซึ่งอาจเกิดจากการละเลยของหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ เอกชนและประชาชน

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนกับผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดที่แท้จริงต่อหัวของจังหวัดตราด พบว่าทิศทางความสัมพันธ์ของอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนกับพื้นที่เลี้ยงสัตว์น้ำริมชายฝั่งมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน และความสัมพันธ์ของงบประมาณสนับสนุนในการดูแลรักษาป่าชายเลนกับอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนมีความสัมพันธ์กันในทิศทางตรงข้าม ซึ่งเป็นไปตามข้อสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนความสัมพันธ์ของอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนกับผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดที่แท้จริงต่อหัวมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันไม่เป็นไปตามข้อสมมติฐานที่ตั้งไว้ อาจเกิดจากการไม่ให้ความสำคัญกับป่าชายเลนของประชาชน จึงมีผลทำให้อัตราการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนลดลง

สำหรับการประเมินค่าจุดเปลี่ยนความสัมพันธ์ พบว่าไม่เกิดจุดเปลี่ยนความสัมพันธ์ตามข้อสมมติฐานของ Kuznets โดยรูปแบบความสัมพันธ์นี้อยู่ในรูปแบบเส้นตรงที่เพิ่มขึ้นโดยตลอด ดังนั้นควรที่จะปลูกฝัง ให้ความรู้ แก่เยาวชนและประชาชนในพื้นที่ ให้มีจิตสำนึกที่ดีต่อป่าชายเลน ให้เห็นถึงประโยชน์และความสำคัญของป่าชายเลน เพื่อจะส่งผลให้มาตรการต่าง ๆ ที่ประกาศใช้เกิดประสิทธิภาพ และช่วยให้อัตราการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนของจังหวัดตราดลดลงได้

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนกับผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดที่แท้จริงต่อหัวของเขตประมงที่ 1 ในภาพรวมของ 3 จังหวัด พบว่าทิศทางความสัมพันธ์ของอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนกับผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดที่แท้จริงต่อหัวมีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงข้าม และความสัมพันธ์ระหว่างอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนกับ

พื้นที่เลี้ยงสัตว์น้ำริมชายฝั่งมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันซึ่งเป็นไปตามข้อสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนความสัมพันธ์ของงบประมาณสนับสนุนในการดูแลรักษาป่าชายเลนกับอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนมีความสัมพันธ์กันในทิศทางเดียวกันซึ่งไม่เป็นไปตามข้อสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งอาจเกิดจากการไม่ให้ความสำคัญในการดูแลรักษาป่าชายเลนของประชาชนในพื้นที่ การเพิ่มงบประมาณสนับสนุนในการดูแลรักษาป่าชายเลน จึงมีผลทำให้อัตราการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนลดลง

สำหรับการประเมินค่าจุดเปลี่ยนความสัมพันธ์ พบว่าในช่วงแรกของการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เมื่อผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดที่แท้จริงต่อหัวเพิ่มขึ้นมีผลทำให้อัตราการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนเพิ่มขึ้น และเมื่อมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดที่แท้จริงต่อหัวเพิ่มสูงขึ้นเป็น 4,665.46 บาท/ปี เป็นช่วงที่เกิดจุดเปลี่ยนโค้งแรกของความสัมพันธ์ตามสมมติฐานของ Kuznets และเมื่อผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดที่แท้จริงต่อหัวเพิ่มสูงขึ้นมากกว่านี้จะทำให้อัตราการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนลดลง แต่ภายหลังจากนั้นอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนจะเพิ่มสูงขึ้นอีกเมื่อผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดที่แท้จริงต่อหัวมีค่าสูงขึ้น ซึ่งอาจเกิดจากการละเลยของหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ เอกชนและประชาชน

จากผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ ระหว่างอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนกับผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดที่แท้จริงต่อหัว พบว่าความสัมพันธ์ของตัวแปรดังกล่าวในจังหวัดระยอง จังหวัดจันทบุรีและภาพรวมของ 3 จังหวัด อยู่ในรูปตัว N อีกทั้งความสัมพันธ์ของจังหวัดตราดอยู่ในรูปเส้นตรงที่มีการเพิ่มขึ้นโดยตลอด ถึงแม้ว่าในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมานักวิชาการได้ให้ความสนใจถึงการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ป่าชายเลน โดยมีการกำหนดมาตรการและกฎหมายต่าง ๆ เพื่อป้องกันการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนหลายประการแล้วก็ตาม จุดนี้เองแสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของการใช้มาตรการและกฎหมายต่าง ๆ ของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนว่ายังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ รวมไปถึงการให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามมาตรการของประชาชน การช่วยกันดูแลรักษาและฟื้นฟูป่าชายเลนของประชาชนยังไม่เพียงพอ ดังนั้นควรเร่งกระตุ้นให้ประชาชนหันมาให้ความสำคัญกับป่าชายเลนมากกว่าที่เป็นอยู่ เนื่องจากความร่วมมือของประชาชนเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าชายเลน

3. สรุปผลการศึกษาวิเคราะห์ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ในการประมวลความคิดเห็นจากผู้นำชุมชน และผู้ประกอบการการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำริมชายฝั่ง ถึงความรู้ด้านป้าชายเลน ดังนี้

ผลจากการสอบถามความคิดเห็นจากผู้นำชุมชน และผู้ประกอบการการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำริมชายฝั่งในพื้นที่ ตำบลบางกะไชย อำเภอแหลมงสิงห์ จังหวัดจันทบุรี ถึงมาตรการและกฎหมายที่มีการประกาศใช้ในพื้นที่ สามารถสรุปได้ว่า มีมาตรการเกี่ยวกับป้าชายเลนที่ประกาศใช้และเจาะจงเฉพาะในเขตพื้นที่เขตประมงที่ 1 จังหวัดจันทบุรี จังหวัดตราด และจังหวัดระยอง เพียงมาตรการเดียว คือ มติคณะรัฐมนตรีเรื่องการพิจารณาแก้ปัญหาการบุกรุกที่ดินในพื้นที่ป้าชายเลนภาคตะวันออกเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2533 ที่กล่าวถึงมาตรการการกำหนดเขตการใช้ประโยชน์พื้นที่ป้าชายเลน แบ่งเขตพื้นที่ป้าชายเลนเป็นเขตอนุรักษ์ เขตเศรษฐกิจ ก และเขตเศรษฐกิจ ข เท่านั้น โดยกลุ่มตัวอย่างที่ทำการสอบถามรับทราบว่า มีมาตรการนี้ แต่เนื่องจากพื้นที่ในการประกอบอาชีพเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำริมชายฝั่งเป็นพื้นที่ของตนเองไม่ได้อยู่ในเขตอนุรักษ์ เขตเศรษฐกิจ ก และ ข ดังกล่าว ทำให้กลุ่มตัวอย่างไม่ค่อยให้ความสำคัญกับมาตรานี้สัก จะให้ความสำคัญกับกิจกรรมเกี่ยวกับป้าชายเลนที่หน่วยงานระดับท้องถิ่นจัดทำขึ้นมากกว่า อันได้แก่ กิจกรรมการอนุรักษ์ฟื้นฟู กิจกรรมการปลูกป้าชายเลนถวายพระเกียรติฯ ในวันสำคัญต่าง ๆ สำหรับกิจกรรมการอบรมให้ความรู้ด้านป้าชายเลนแก่ประชาชนในพื้นที่นั้นผู้เข้าร่วมการอบรมคือผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการรายใหญ่เท่านั้น

ในการประชุมระดับหมู่บ้านได้มีการพูดคุยถึงเรื่องปัญหาป้าชายเลนอย่างสม่ำเสมอ ปัญหาและอุปสรรคในการอนุรักษ์ฟื้นฟูป้าชายเลนที่เกิดจากภาคประชาชนนั้น เกิดจากประชาชนบางส่วนไม่ค่อยให้ความสำคัญร่วมมือในการสอดส่องดูแลผู้บุกรุกพื้นที่ป้าชายเลน และปัญหาที่เกิดจากภาครัฐ คือ หน่วยงานที่ได้รับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดการป้าชายเลนโดยเฉพาะไม่ค่อยได้เข้ามาดูแลในพื้นที่ กิจกรรมเกี่ยวกับป้าชายเลนจัดทำขึ้นจากงบประมาณสนับสนุนภายในท้องถิ่น สำหรับข้อเสนอแนะในการอนุรักษ์ฟื้นฟูป้าชายเลนจากการสอบถามความคิดเห็น พบว่าข้อเสนอแนะสำหรับภาคประชาชน คือ อยากให้ประชาชนช่วยกันดูแลรักษาป้าชายเลน ปลูกฝังแก่ลูกหลาน และข้อเสนอแนะสำหรับภาครัฐ คือ อยากให้มีหน่วยงานเข้ามาให้พื้นที่มากขึ้น เพิ่มงบประมาณในการอนุรักษ์ฟื้นฟู และจัดกิจกรรมเกี่ยวกับป้าชายเลนในพื้นที่ให้มากขึ้นเพื่อเป็นการปลูกฝังแก่เยาวชนและประชาชนทั่วไปให้เห็นถึงคุณค่าของป้าชายเลน

ข้อเสนอแนะ

จากผลสรุปของการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนกับผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดที่แท้จริงต่อหัวที่กล่าวมาข้างต้นมีข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขดังนี้

1. รูปแบบความสัมพันธ์ของอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนกับผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดที่แท้จริงต่อหัวของจังหวัดระยอง จังหวัดจันทบุรี และในภาพรวมของเขตประมงที่ 1 อยู่ในรูปตัว N และเกิดจุดเปลี่ยนโค้งกลับตามข้อสมมติฐานของ Kuznets นั้นแสดงว่าช่วงแรกของการพัฒนาเศรษฐกิจทำให้เกิดการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนเพิ่มขึ้น แต่เมื่อระดับผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดเพิ่มขึ้น ประชาชนและหน่วยงานต่างๆ ตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลน ทำให้ปริมาณการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนลดลง แต่ในช่วงระยะเวลาต่อมาปริมาณการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนก็มีปริมาณสูงขึ้นอีก ซึ่งปัญหาตรงนี้อาจเกิดจากความเบียดเบียน การละเลยของประชาชน ในการให้ความร่วมมือปฏิบัติตามมาตรการและกฎหมายที่หน่วยงานภาครัฐจัดขึ้น ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐควรต้องทำการกระตุ้นประชาชนให้หันกลับมาให้ความสนใจการรักษาป่าชายเลน โดยการออกมาตรการด้านป่าชายเลนเพิ่มเติม หรือส่งเสริมให้มีกิจกรรมด้านป่าชายเลนเพิ่มขึ้น

2. รูปแบบความสัมพันธ์ของอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนกับผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดที่แท้จริงต่อหัวของจังหวัดตราดอยู่ในรูปเส้นตรงที่เพิ่มขึ้นโดยตลอด นั้นแสดงได้ว่าปัญหาด้านป่าชายเลนของพื้นที่จังหวัดตราดนั้นมีมากเมื่อเทียบกับจังหวัดอื่น ๆ ในเขตประมงที่ 1 หน่วยงานทุกฝ่ายทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชนในพื้นที่ต้องช่วยกันแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยการกระตุ้นให้ประชาชนในพื้นที่ ให้ความร่วมมือในการดูแลรักษาป่าชายเลนจะทำให้ปัญหาดังกล่าวหมดไปได้เร็วขึ้น

3. ผู้ที่มีส่วนในการเข้าร่วมกิจกรรมด้านการอบรมเกี่ยวกับป่าชายเลนจะเป็นกลุ่มผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำรายใหญ่ ดังนั้นในการจัดการอบรมให้ความรู้ในแต่ละครั้ง หน่วยงานที่จัดกิจกรรมนั้นควรที่จะสนับสนุน ส่งเสริม ทำการประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้แก่ประชาชนโดยทั่วไปในพื้นที่เข้าร่วมอบรมให้ทั่วถึงมากยิ่งขึ้น อีกทั้งหน่วยงานที่มีหน้าที่ดูแลรักษาป่าชายเลนในพื้นที่ทำการสอบถามครั้งนี้ได้มีการลงไปทำกิจกรรมในพื้นที่น้อยมาก ดังนั้นหน่วยงานดังกล่าวควรเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่ให้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่

4. ควรที่จะส่งเสริม ปลูกฝัง ให้ความรู้ด้านป่ายายเลน แก่เยาวชนและประชาชนในพื้นที่ ให้เห็นถึงความสำคัญและเห็นถึงคุณประโยชน์ของป่ายายเลน เพื่อเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนมีความรู้ความร่วมมือนในการรักษาป่ายายเลน อันจะส่งผลให้มาตรการต่าง ๆ ที่ทางหน่วยงานภาครัฐ ประกาศใช้ เกิดประสิทธิภาพในการจัดการมากยิ่งขึ้น อีกทั้งเห็นควรจำเป็นต้องหามาตรการแก้ไขเพิ่มเติม เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการปรับปรุงป่ายายเลนในพื้นที่ดังกล่าว